

دېرؤكا هه قچهرخ يا تركيا بهرى و پشتى دهر كهفتنا رؤلى نه جمهدين نه ربهكان

ئيمپراتوريه تا عوسمانى وهكو ئيك ژ مهزنترين و ب هيزترين ئيمپراتوريه تا ل جيهانى، بو ماوهيى 6 چهرخا دهسته لاتدارى كر، و دهسته لاتداريا وئ سهر بنه مايى نايى ئيسلامى بو، بهلى ل چهرخى بيستى ب تاييهت پشتى شهرى جيهانى يى ئيكى كهفته باردوخهكى سهخت و ب زهحمهت دا، و بهرهف لاواز بوونى چوو، ودهمى لاواز بوويى، دهوله تين هه قپه يمانا ل شهرى جيهانى يى ئيكى دهست ب دابهشكرنا وئ كرن ب تاييهت فه رهنسا و برىتانيا و روسيا، وئهف دابهشكرنه ل گوڤ ريكهفتنا سايكس بيكو يا سالا 1916 بو، و پشتى هنگى كهسهكى كو ههستى نهته و ايهتى ل دهف يى بلند بو، خواه ل دهفهرين كو ترك لى ئاكنجى كره خودان و شيا دهوله تهكى بو تركا دامه زرينيت پشتى بو پينج سالا (1919-1923) خهبات بو قى يهكى كرى، و شيا ل سالا 1923 دهوله تا تركيا نها دامه زرينيت، كو نهوژى مستهفا كهمال نهتاتورك بو، مستهفا كهمال نهتاتورك ل سالا 1881 ز ل باژيرى سالونيك ژدايك بوويه، كو ره هوريشالين خيزانا وى قه دگهرن بو خيزانه كا ترك يا هاتيه قه گوهاستن ژ هه ريمين نهيدنا و قونيا، دهمى هيرشين عوسمانيا چووينه بولقانى، و ههروهسا دنيتته گوئن بابى وى ب نهژاد ژ نهلبانيا بو و نه كهسهكى ديندار بو و دهيك وى كو هه ناره قوتابخانه كا نايى بو ژ بهر كرنا قورئانا پيروژ ب ناقى قوتابخانا (فاطمة مولى) بهلى وى چ گرنكى ب قى خواندنى نه دا و جهژى نه دكر و كه رب ژى قه دبوون، ژ بهر هندی قى يهكى كاريگه رى سهر مستهفا كهمال نهتاتورك كر، كو دهمى تركيا هه قچهرخ دامه زراندى، هه لوستهكى خراب و توند بهرام بهر نايى ئيسلامى هه بيت، بهلى ل سالا 1893 چوو قوتابخانه كا سهر بازي ب ناقى قوتابخانا (راشديه) ل سالونيك و ژ وئ قوتابخانى دهر چوو، وهكو مه ل دهستپيكى نامازه پيكرى مستهفا كهمال نهتاتورك ل سالا 1923 كو مارا تركيا دامه زراند، بهلى نه سهر بنه مايى دهستورئ عوسمانيا (نايى ئيسلامى) بهلكو سهر بنه مايهكى دامه زراند كو ب هه مى شيوه يا يى جودا بوو ژ دهستورئ دهوله تا عوسمانى و نايى نهته و هيا تركا، نهو بوو كو سهر بنه مايى دهستورئ دهوله تين روژ ناقا دامه زراند و نايى ئيسلامى و خيلافهت ب تهمامى لادان ل 3 نادارا سالا 1924، وكو نهف دهستورئ توركيا يى نوو، دهستورهكى سهر شيوازي ديموكراسيا لىبرالى بوو، نانو دقئ دهستورى دا نايى ئيسلامى ب هيج شيوه يهكى رؤل نه بوو، و ههروهسا د چارچوقى پينگاقين مستهفا كهمال نهتووكى دا بو علمانيكرنا تركيا، نايى ئيسلامى وهكو نايى پتريا تركا ژ هه مى سيكتهرا لادا، ووزاره تا نهواقفى يا تاييهت ب ريقه رپرنا كاروبارين نايى نه هتلا و ههروهسا پؤستى شيخ

ئهلهئیسلام ژى نه هیلا و ههمى قوتابخانین ناینی و تهکیا و ریباژین سو فیگه برین
گرتن و قهدهغه کرن،بتنی دوو ریقه پیری هیلان لژنا کاروبارین ناینی و لژنا
دامه زراوین ناینی،کو نهوژی ل بن دهسته لاتا علمانیا قه بوون،ونه قه یه که ههمی
کر ژبو قه قه تاندنا ترکیا ژ ناسیا و عه ره با و عادات و تقالیدین وان،وداکو به ره قه
شارستانی هتا نوروپی قه بچیت،ول جهی فان ،یاسایین رورژنا فا نینانا ترکیا،ونه قه
ژیوار ل ترکیا یی به رده وام بوو ههتا پشتی شهرئ جیهانی یی دووئ،وکو پشتی
شهرئ جیهانی یی دووئ ترکیا کهفته قوناغه کا دی دا،وچه ندین پیشهاتین نافخوی
پهیدا بوون ل ترکیا،وژ گرن گترین گوهورینا سهر ناستی نافخویا ترکیا
چی بووی،ترکیا به ره قه فره پارتیه تینی قه چوو و ده لقیه کا مه زن بو گوهورینا قی
ژیوارئ ترکیا چی بوو،کو ریک ب پارتا و کومه لا هاته دان ب نازادی چالاکیین خوه
بکه ن و پیشکداری د هه لپژارتنا دا بکه ن،وژ گرن گترین و دیارترین پارتا ژ
نه نجامی فان پیشهاتنا ل ترکیا ده رکه فتی،پارتا دیموکرات بوو،کو نه قه پارته ژ لایین
جلال بایار قه ل 7کانوونا دووئ یا سالآ 1946 دامه زرانند،ول هه لپژارتنین سالآ
1950 شیا سهر که فتنی بینیت و دهسته لاتی و هرگ ریت،وسه بارهت هه لویستی قی
پارتی به رامبه ر ناینی ئیسلامی،ب ته مامی هه لویسه ته کی جیاواز بوو ژ هه لویستی
که مالیا به رامبه ر ناینی ئیسلامی،نهو بوو کو ههمی نهو قه دیدین هاتینه کرن سهر
ناینی ئیسلامی ژ لایین که مالیا قه راکرن و نازادیا ناینی پهیدا کرن،به لئى نه قه
هه لویستی پارته دیموکرات به رامبه ر ناینی ئیسلامی،تنی ژبو بانگه شهیا خوه بوو
و نه م دشین بیژن تنی استغلال کرن بوو بو ب ده ستقه نینانا دهسته لاتی،و راکیشانا
موسلمانا بو لایین خوه،وشیان ب قی یه کی دهسته لاتی و هرگ رن،ونه قه ژیوار ما
هاته سالآ 1960،کول 27 نایارا سالآ 1960 جه مال گورسیل و چه ندین نه فسه رین
دی یین له شکه رئ ترکیا رابوون کوده تیه کا سهر بازی و شیا دهسته لاتی و هرگ رن
و چاره کا کار بو زفراندنا یاسا و فه لسه فا نه تاتورکی کرن و دهسته لات کهفته
ده ستی له شکه ری دا،وفره پارتیه تی چاره کا دی لاواز بوو،وبه لئى ب شیوازه کی
جوداتر ژ سهر ده می نه تاتورک،هه لویست به رامبه ر ئیسلامی هه بوون،نهو بوو کو
دقیان ئیسلامی ب تورکی جیه جی بکه ن،ژ بهر کو گورسیل گوت: نه گه رئ پاشکه فتنا
مه نه ناینه به لکو نهوین بو مه ناینی شلوقه دکهن،ب شیوه یه کی خه لهت بو مه
شلوقه دکهن ،ونه قه ژیوارئ ناینی به رده وام بوو ههتا ده رکه فتا رولئى که سه کی،کو
د دیروکا ترکیا هه قچه رخ دا که سه کی هه لگ رئ قی نایدولوجیی ده رنه که فتبوو،کو
نهوژی نه جمه دین نه ربه کان بوو،کو نافئ وی نه جمه دین سه بری حسین به گه،وب
نه جمه دین نه ربه کان یی به رنیاسه،کول سالآ 1926 ل هه ریما سینوب ژدایک
بوویه،ونه سه بی وی بو بنه مالا قوزان دزقریت،و ل سالآ 1943 ژ زانکویین
ده رچوویه و شیا باوه رناما بکالورپوس د نه نده زیارا میکانیکی ل زانکویا
سته مبولئى ب ده ست خوه قه بینیت،ول سالآ 1951 باوه رناما دکتورا ژى ب ده ست

خوه‌قه بينيت، وهر بچيكاتيا خوه نهربه‌كان كه‌سه‌كى پيگير بوو ب نايى قه و دچوو وانيت ماموستايين نايى و نقيزيت وى پتريا وان ب جماعت بوون، ونه‌جمه‌دين بهرى بچيته ناف سياسي دى دا بوويه سه‌روكى ژوورا بازرگانى و پيشه‌سازى، وپشتى نه‌جمه‌دين ديتى سياسه‌ته‌كا نه ژه‌ژى نايى نيسلامى ل تركيا ده‌يته جيه‌جيكرن ژلايى ده‌سته‌لاتا علمانيا تركيا قه، نه‌جمه‌دين پريار دا كو بچيته ناف سياسه‌تا تركيا دا، ول هه‌لبزارتئين سالا 1969 خوه به‌رپزيير بكهت بو پهرلمانى، وشيا سه‌ركه‌فتى بينيت و ببيته نه‌ندام پهرلمان، وپشتى دگهل كو‌مه‌كا هه‌قالين خوه گه‌نگه‌شيا باردوخى تركيا كرين، پريارا دامه‌زراندنا پارتا سيسته‌مى نيشتيمانى ل 24 كانوونا دووى يا سالا 1970 دان، ونه‌ره‌به‌كان تبلا خوه يا شهده‌داني بلندكر و گوت نه‌ف هيمايى پارتا مهيه، وشيا وان هزرقان و چالاكفان و پهرلمانتارين نيسلامى رازى بكهت كو بهينه ناف ريزين پارتى، ب قى يه‌كى پارتا كا خودان نايدولوجيا نيسلامى د سياسه‌تا تركيا دا ده‌ركه‌فت، به‌لى پشتى هنگى ب ساله‌كى ناكول سالا 1971 كوده‌تايه‌كا له‌شكهرى ل تركيا چيبوو و جاره‌كا دى فره‌پارتايه‌تى به‌ره‌ف لاوازبوونى چوو و پارتا نه‌جمه‌دين نهره‌بان هاته ژنافيرن، وپشتى هنگى ب ساله‌كى ناكول سالا 1972 جاره‌كا دى ريك ب پارتا هاته دان، قى جارئ نه‌جمه‌دين ب پارتا جياواز تر ده‌ركه‌فت د سياسه‌تا تركيا دا، كو نه‌وژى پارتا ناشتيا نيشتيمانى ل 11 تشرينا نيكي يا سالا 1972 دامه‌زراند و ههر نايدولوجيا وى يا نايى بوو، و وه‌كو نيك ژ پارتئين دژى وى سياسه‌تا به‌رامبه‌ر نايى نيسلامى ژلايى ده‌سته‌لاتاداريا تركيا قه ده‌اته كرن، خه‌بات كړول 1973 سالا دا پشكدارى د هه‌لبزارتتا دا كړ و شيا 48 كورسيا ب ده‌ست خوه‌قه بينيت، ودگهل پارتا گهل يا كومارى ب سه‌روكاتيا بولنات نه‌جاويد يا 186 كورسى ب ده‌ستخوه‌قه نينان حكومت پيك نينا و نه‌جمه‌دين بوو جيگرئ سه‌روك وزيران به‌لى سالا 1976 ژ ژبه‌ر چهند نه‌گه‌رين نافخويى نه‌ف حكومت ژنافچوو، وپشتى هنگى ب 4 سالا ل سالا 1980 ده‌مى كوده‌تا چيبويى و ده‌سته‌لات جاره‌كا دى كه‌فتيه ده‌ستى له‌شكهر دا، ژبه‌ر جياوازي نايدولوجيا پارتا نه‌جمه‌دين نهره‌بان هه‌لوه‌شاندن، ونه‌جمه‌دين كه‌فته زينداني دا، به‌لى پشتى تورگوت نوزال بوويه سه‌روك كومار، وه‌فسه‌نگى نيخستيه دناقه‌را علمانيه‌تى و نيسلامى، نه‌جمه‌دين هاته نازاد كرن و ده‌مان سالا دا پارتا كا دى دامه‌زراندن ب نافي پارتا خوه‌شى (حزب الرفاه) وده‌مان سالا دا پشكدارى د هه‌لبزارتتا دا كړ به‌لى شكه‌ستن نينا، ول سالا 1995 شيا سوپرايزه‌كا مه‌زن چيكه‌ت ب ده‌ستقه‌نينانا 158 كورسيا و ببيته پارتا نيكي، و نه‌جمه‌دين دگهل پارتا ريكا راست ب سه‌روكاتيا تانسو چيله‌ر يا علمانى حكومت ل سالا 1996 پيك نينا و نه‌جمه‌دين بوو سه‌روك وزير و و تانسو بوو جيگرا وى، به‌لى پا ژ به‌ر جياوازي نايدولوجيا و كارين نه‌جمه‌دين بو نايى نيسلامى بوونه جهى نه‌رازى بوونا علمانيا، و علمانيا

داخواز ژيکر کو خوه دوور بکته ژ فان کارا دناف دهولهتا ترکیا دا، بهلی نهر بهکان
سهر داخوازيان وان رازی نهو و ژ بهر هندی ل سالآ ۱۹۹۷ دهست ژ کارکیشا، و
ل 27 ههيقا ل سالآ 2011 چوو بهردلوقانیا خودی.

لیقه گهر:

۱. جریبی نسبیة و مانع عائشة، مصطفی کمال اتاتورك و دوره في الحركة الوطنية التركية (۱۸۸۱م-۱۹۳۸م)، مذكرة مكملة لنيل شهادة ماجستير في تاريخ العام، جامعة ۸ماي ۱۹۴۵.
۲. نيبراهيم خليل نهحمهد، میژوویا تورکیا هه قچهرخ، وهر گئیران: عه بدولر هزاق سه عید کوقلی، (زاخو: ۲۰۱۴).
۳. خضیر البیدیری، تاریخ المعاصر الايران و ترکیا، (بیروت: ۲۰۱۵).
۴. نیریک جهی. زورچهر، میژووی هه قچهرخی تورکیا، وهر گئیران: د. یاسین سه رده شتی، (سلیمانی: ۲۰۱۱).
۵. منال صالح، نجم الدين اربكان و دوره في السياسة التركية ۱۹۶۹-۱۹۹۷، (بیروت: ۲۰۱۳).
۶. وفاة رئيس الوزراء التركي السابق نجم الدين اربكان:

<https://www.taghribnews.com>

